

JOGIRODALOM–JOGÉLET

PÁL SZILVIA
bírósi titkár
Debreceni Ítéltábla
(Debrecen)

**„Felfelé nézz. Ha szárnyad
nincs: kapaszkodj”¹
– Szeibert Orsolya:
A házasság Európában a
jogegységesítő törekvések
tükrében.***

„Nem tudom, hogy hány csillag van az égen; Nem tudom, hogy mennyi lenne jó; Egy plüssmajommal ketten kéz a kézben; Csak vitorláztunk erre vigyázz balra léghajó.”

(QUIMBY: *Nem volt kulcsom*)

1. A házasság megkötése és felbontása, a házasság alanyai, a házastársi tartás, valamint a házassági vagyoni jog; ezek azok a témakörök – úgy is mondhatnánk, hogy „családjogi állandók” –, amelyekkel kapcsolatban néhány állónak gondolt csillagból (úgy mint a polgári házasság, csak egy férfi és egy nő, házassági vagyoni közösség, feldúlt-sági elven alapuló házasságfelbontás, önhibán kívüli rászorultság és teljesítőképes kötelezett esetén járó házastársi tartás) – a földről legalábbis – felrajzolhatónak tűnik a *Házasság* nevű csillagkép.

Miután a földről szemlélődve – de leginkább a földhöz ragadva –, s különösen a Biztos Tudás felhőjének a takarásában nem mindig érzékelhető a csillagos égbolt végtelensége, ezért a szerzőtől kapunk két hőlégballont, amelynek a kosa-

rában – egy szabadon választott úttársal és a fentebb említett „családjogi állandó”-(1)égikikötők érintésével – beutazhatjuk *Európa családjogának égét*, s több házasság-csillagkép felfedezése által közelebb kerülhetünk a házasság leglényegéhez, illetve annak a kérdésnek a megválaszolásához is, hogy a házasság szolidaritás-, szövetségjellege a dominánsabb-e vagy pedig inkább az a tény, hogy a házastársak mindketten autonóm személyek, akik ezt a házassági életközösségük fennállása alatt is megőrzik.²

A szerző – abból az alaptézisből kiindulva, miszerint a házasság mélyen a közös európai kultúrába beépült intézmény,³ ám az életformák reflexívebb megválasztása, az együttélési viszonyok pluralizálódása⁴ okán az e néven illetett partnerkapcsolatok nem alkotnak homogén csoportot⁵ – a házasság *jogi élettörténetének* állomásaiként is felfogható témákat (a házasság megkötését és alanyait, a házastársak közötti vagyoni viszonyokat, a házasság felbontását és a házastársi tartást) vizsgálja először jogtörténeti kontextusban és a megoldások sokféleségét érzékeltetendő az európai országok nézőpontjából, majd a családjog területén megmutató két jogegységesítő törekvés – a Szerző saját fordításában közölt és részletesen elemzett, az *Európai Családjogi Bizottság (Commission on European Family Law) által kidolgozott ún. Családjogi Elvek*, valamint az azt kiegészítő, a családjog alapvető kérdéseinek új megközelítést adó, elsődlegesen nemzetközi szempontrendszerre épülő (kana-

dai, ausztrál és új-zélandi megoldásokat is magába olvasztó) *Családjogi Modelltörvény (Model Family Code)* – tükrében.

2. Arra is kitér a szerző, hogy az analizált jogrendszerekben a hivatkozott „családjogi állandók” tekintetében található-e ún. *common core* (a kutatásba bevont jogrendszerekben alkalmazott közös megoldás), illetőleg javasolható-e ún. *better law* (követendő megoldás).

A mű első részében a házasság megkötésének történeti fejlődését áttekintve azt a jogi mozzanatot keresi, amelyhez a házasság keletkezése köthető; ennek során olyan izgalmas kérdéseket boncolgat, mint például a *klandesztin* házasság vagy a *common law marriage* megítélése.

3. A *házasság alanyaira* áttérve – különös figyelemmel arra, hogy „az elmúlt bő évtizedben számos európai ország egymást követően nyitotta meg a házasság kapuit az azonos nemű partnerek előtt, illetve tette lehetővé »az azonos neműek házasságát«⁶ – az Európában a legtöbbet tárgyalt házassági vonatkozású téma, az azonos nemű partnerek és a nemi átalakító műtéten átesett (transznemű) személyek házassága felé kormányozza a hőlégballonunkat, s az európai helyzet igen körültekintető bemutatásán keresztül arra a kérdésre keresi a választ, hogy a házasság vonatkozásában mit kell a „nem” alatt érteni, s vajon mi rejlik a terminológiai nehézségek, nevezetesen az azonos nemű partnerek – egyébként tartós és értéket hordozó –

* Szeibert Orsolya: A házasság Európában a jogegységesítő törekvések tükrében. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014, 256.

1 Szabó T. Anna: Mennyi menni. In: Szabó T. Anna: Kerített tér. Magvető Kiadó, Budapest, 2014, 67.

2 Szeibert Orsolya: A házasság Európában a jogegységesítő törekvések tükrében. 14.

3 I. m. 233.

4 Vö. Somlai Péter: Család 2.0 Együttélési formák a polgári családtól a jelenkorig. Napvilág Kiadó, Budapest, 2013, 146–162.

5 Szeibert Orsolya: i. m. 236. és 240.

6 I. m. 46.

7 Vö. i. m. 51.

kapcsolata házasságként való kezelésének, elnevezésének a bizonytalansága mögött.

4. Ezt követően az *Európai Unió jogforrásaiban*, valamint az *európai bíróságok*, az Emberi Jogok Európai Bíróságának (illetőleg az Emberi Jogok Európai Bizottságának) és az Európai Unió Bíróságának az *ítélkezési gyakorlatában megjelenő házasságfelfogást* vizsgálja; a strasbourgi és a luxembourgi eseti döntéseken keresztül a házasság létezésének – nemlétezésének – érvényességének, a házasságkötéshez fűződő jog érvényesülésének a kérdéseit, valamint a házasság – (de facto, tényleges együttélésen alapuló) élettársi kapcsolat – bejegyzett partnerkapcsolat összehasonlíthatóságát körüljárva olyan problémakörökről ír, mint a nem az állam által előírt módon és formában (például vallási rítus szerint vagy valamely népcsoport szokása alapján) kötött házasság elismerhetősége, a szabadságvesztés-büntetésüket töltők házasságkötéshez való joga, az újrászokódás időleges tilalma mint a korábbi házasság felbontásának szankciója, a hozzátartozói kapcsolat (após-meny viszony) mint érvénytelenségi ok, továbbá a nemi átalakító műtétet követő nem elismerése (annak személyi iratokban történő átvezetése) és ennek megfelelően a különművek közötti házasság megkötésének a lehetősége.

5. A szerző a házasság lényegének a megtalálásához vezető úton két további (1)égikikötő – a *házastársi tartás és a házassági vagyoni jog* – beiktatásával elviszi az Olvasót a házastársakat összefűző személyi és vagyoni viszonyok égterére is, majd az utolsó jogi állomás, a házasság felbontásának az elemzését követően leszállít a magyar házasságfelfogás földjére.

Ezekben a részekben – a jogtörténeti esszenciákra, az európai országok szabályozására, továbbá az említett két európai jogegységesítő törekvés elveire koncentrálnak – végigjárhatjuk a *házasság felbontásának* a felbonthatatlanságtól induló, a vétkeesség, a feldúltság és a közös megegyezés elvén át a *divorce on demand* (vagyis csak az egyik házastárs által, a bíróság által felül nem bíralt házasságfelbontás iránti igény) elismeréséig vezető *útját*, s eltöprenghetünk a különválás (*legal separation*, jogilag rendezett különélés, „az ágytól-asztaltól való elválás”), a házasság meghatározott ideig történő fennállása, a megmondolási- és a különélési idő, mint az egyes európai jogrendszerekben a házasság felbontásához szükséges jogilag releváns tények intézményén és szerepén vagy éppen azon, hogy milyen jelentősége van annak, hogy ki rendelkezik hatáskörrel a házasság felbontására (állami hatósági, igazgatási feladatot ellátó szerv vagy pedig bíróság).

Azon is elgondolkodhatunk, hogy milyen kapcsolat van az ún. bontóokok és a házastársi tartás között, s az eredendően a házasság felbontásának a szankciójaként felfogott *házastársi tartás* ma vajon a létfenntartást, a volt házastárs megélhetésének a biztosítását hivatott-e szolgálni és/vagy a házassági vagyoni jogi rendszerből adódó egyenlőtlenséget – a Szerző megfogalmazása szerint a közös múltat⁸ – kompenzálja és/vagy a házasság utáni szolidaritás kifejezése; s egyáltalán, a házastársi tartás hogyan viszonyul ahhoz az alapvető elvhez, miszerint a házasság felbontását követően mindkét volt házastársnak magának kell gondoskodnia saját tartásáról.⁹

Arra is kitér, hogy a vizsgált európai jogrendszerekben, illetőleg az Európai Családjogi Bizottság ál-

tal kidolgozott ún. Családjogi Elvekben és a Családjogi Modelltörvényben a házastársi tartás szempontjából milyen jelentősége van a házassági életközösség alatti élet-színvonalnak, a rövid ideig fennállt házasságnak és az új házasság/élettársi kapcsolat létesítésének; elemzi az alimentációs jelleg és az utóbbi években fokozatosan előtérbe kerülő ún. *clean break*-elv (amely a tartás egy összegben történő azonnali kifizetését tekinti főszabálynak), továbbá a határozott és határozatlan idejű tartásdíjfizetés tendenciáit is.

6. Megtudhatjuk, hogy az európai jogrendszerekben a vagyoni-elkülönítésen alapuló római jogi dotális rendszer és a vagyoni-összesítés-jellegű germán rendszer, mint két alaptípus kölcsönhatásaként milyen *házassági vagyoni jogi rendszerek* alakultak ki, azok miként változtak a XX. század folyamán és a XXI. század elején, s ebbe a rendszerbe beilleszthető-e az angol „házassági vagyoni jog”, továbbá abban hol helyezkedik el a különvagyoni (személyes vagyoni, fenntartott vagyoni) és a házassági vagyoni jogi szerződés intézménye.

Végül a *magyar házasságfelfogás* földjére visszaérkezve a mű a korábban hatályban volt Alkotmányunk és családjogi törvényünk, valamint a jelenleg hatályos Alaptörvény és az új Polgári Törvénykönyv (a továbbiakban: új Ptk.) Családjogi Könyvének vonatkozó rendelkezéseit szintetizálja, s továbbrajzolja a Katona Mór, Szladits Károly, Nizsalovszky Endre, Pap Tibor és Weiss Emilia által megkezdett házasság-csillagot megállapítván, hogy a házasság – mint az együttélés, az összetartozás és a kölcsönös felelősségvállalás szándékával vállalt kötelék¹⁰ – inkább *szövetség*, mint szerződés.¹¹

8 I. m. 135.

9 Az Európai Családjogi Bizottság volt házastárs tartására vonatkozó 2:2 Elve; lásd i. m. 154.

A Családjogi Modelltörvény az alapelvek között szintén tartalmazza az öngondoskodás követelményét; lásd i. m. 223.

10 I. m. 36.

11 I. m. 230. Ennek ténye igen jól érzékelhető például a házassági vagyoni jogi szerződések esetében, ahol a megállapodási szabadság nem lehet teljes körű, mert a jogviszony sajátosságainál fogva szükség van a gyengébb fél védelmére, s a következetesnek mondható bírói

7. Hogy az utazás élménye mennyire tartósan és mélyen képes bevívódni az Olvasóba, azt jelen sorok szerzője azzal mérte le magán, hogy amikor a mű elolvasását követően újra megnézte az új Ptk. „családjogi állandókkal” kapcsolatos rendelkezéseit, akkor például a nemlétező házasság, a megegyezésen alapuló házasságfelbontás, a határozott időre járó, valamint a megfelelő vagyontárgy vagy pénzüsszeg egyszeri juttatásával is teljesíthető házastársi tartás szabályainak az elolvasása után az emlékképek elkezdtek elevenül peregni az

elméjében és megannyi új értelmzési lehetőség körvonalai rajzolódtak ki előtte.

Az új Ptk.-ban kibővített házassági vagyoni szabályok (különösen a szerződéssel választható két házassági vagyoni rendszer, a közszerzeményi és a vagyonekülönítő rendszer) pedig egy tiszta és logikus rendszerben jelentek meg előtte; egy olyan rendszerben, amelyet Nizsalovszky Endrét¹² és Szigligeti Viktort¹³ olvasva látott és érzett utoljára.

Miért érdemes elolvasni? Mert – ahogy azt a szerző a zárszavak kö-

zött is megjegyzi – „(...) az eljáró bíróságoknak, illetve más hatóságoknak valamennyi európai országban folyamatosan reflektálniuk kell az újabb és újabb életviszonyokra.”¹⁴

Mert az új Ptk. kapcsán hozzájárulhat egy színvonalasan kreatív jogalkalmazói szemlélet és gyakorlat¹⁵ kialakításához azáltal, hogy kinyitja az olvasó koponya-kalitkájának az ajtaját, s ami még több, a magyar családjog ablakát is, hogy a nehéz levegő kiszökjön.

S mert „*Ha láthatok a más szemével,/csak akkor lehetek szabad.*”¹⁶

gyakorlat szerint az egyik házastársra kirívóan hátrányos szerződés jóerkölcsbe ütköző volta okán semmis. (Lásd bővebben: Szeibert Orsolya: A házastársak vagyoni megállapodásai – különös tekintettel a családvédelmi érdek érvényesülésére. *JogOK*, 2005/2, 28-37. oldalai; Kőrös András: Házassági vagyoni jog. In: Kőrös András (szerk.): *Polgári Jog. Családjog. Az új Ptk. magyarázata III/VI. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft.*, Budapest, 2013, 121–122. oldalai.)

12 Nizsalovszky Endre: *Magyar családi jog. MEFESZ Jogász Kör Kiadása*, Budapest, 1949, 173–220.

13 Szigligeti Viktor: *Házassági vagyoni jog. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó*, Budapest, 1959.

14 Szeibert Orsolya: i. m. 236.

15 Vö. Vékás Lajos: *Az új Polgári Törvénykönyv elméleti előkérdései. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft.*, Budapest, 2001, 23.; Fleck Zoltán: *Változások és változatlanóságok. A magyar jogrendszer a rendszerváltás után. Napvilág Kiadó*, Budapest, 2010, 71.

16 Szabó T. Anna: *Winterreise*. In: Szabó T. Anna: *Villany. Magvető Kiadó*, Budapest, 2010, 92.